

PHÊ BÌNH VĂN HỌC HIỆN THỰC HUYỀN ẢO Ở VIỆT NAM - NHỮNG THÀNH TỰU, GIỚI HẠN VÀ KHẢ THỂ

Huỳnh Thị Trà*

Trường Đại học Khoa học Huế

*Tác giả liên lạc: trahuynh3006@gmail.com

(Ngày nhận bài: 18/7/2017; Ngày duyệt đăng: 30/9/2017)

TÓM TẮT

Chủ nghĩa hiện thực huyền ảo, một trào lưu quan trọng trong văn học đương đại Mỹ Latin, và cũng là một trong những trào lưu chủ yếu của văn học phương Tây hình thành và phát triển trong những năm 40 đến những năm 50 của thế kỉ XX. Đây được xem như một trào lưu văn học hậu hiện đại được tiếp nhận sớm nhất ở Việt Nam từ những năm thập niên 60 của thế kỉ XX, đúng lúc nó có sự “bùng nổ” nhất làm nên chủ nghĩa hiện thực huyền ảo vang dội toàn cầu. Đặc biệt, sự tiếp thu lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo ở Việt Nam được xem như là một hệ quả tất yếu của những đổi mới đời sống kinh tế, chính trị - xã hội, trong đó có văn học vào những năm 1986 trở về sau. Mặc dù vẫn còn nhiều nghi vấn trong việc chuyển dịch văn học Mỹ Latin, nhưng với tư cách là một trào lưu lớn đang hòa mình vào những nền văn học khác nhau, chủ nghĩa hiện thực huyền ảo đã mang lại diện mạo mới cho chính dòng văn học nước nhà đi từ lý thuyết đến thực tiễn sáng tạo.

Từ khóa: Chủ nghĩa hiện thực huyền ảo, trào lưu, Mỹ Latin, hậu hiện đại.

CRITIQUE THEORY OF MAGICAL REALISM IN VIETNAM – THE ACHIEVEMENTS, LIMITATION AND POSSIBILITIES

Huynh Thi Tra*

Hue University College of Sciences

*Corresponding Author: trahuynh3006@gmail.com

ABSTRACT

Magical realism, an important trend in contemporary Latin American literature, and is also one of the principal movements of Western literature conceived and developed in the years 40 to 50 years of the twentieth century. This was considered the earliest literature of postmodernism to have been blown into Vietnam since in 1960 of 20th century, while it made an extraordinary boom in turning itself to magical realism on worldwide. Especially, the acquisition magical realism in Viet Nam is viewed as a consequence of the renewed economic, political and social, including literature on the 1986 onward. Despite doubts in literary transformation of Latin American then as a great factor which was combined with other literatures, magical realism apparently created a new look for its national literature, from theory to reality

Keyword: Magical realism, trend, Latin American, post modern.

TỔNG QUAN

Là một bộ môn của khoa nghiên cứu văn học, phê bình văn học gắn liền với việc thẩm định, đánh giá, phán đoán, giải thích các hiện tượng văn học song song với phân tích những hiện tượng đời sống mà tác phẩm gửi gắm. Đặc thù của phê bình văn

học là một khoa học, nhưng nó không giống với bất cứ ngành khoa học nào. Bởi vì đối tượng của nó là nghệ thuật. Mà nghệ thuật thì lại quá đa dạng, phức tạp, nên không dễ gì thu tóm tất cả. Tương tự như lý luận, phê bình văn học hiện thực huyền ảo ở Việt Nam đã đạt được những thành

tự nổi bật, bên cạnh đó vẫn còn chứa đựng những giới hạn. Khắc phục những giới hạn không chỉ đơn giản là kéo dài tuổi thọ của một lý thuyết mới, xa hơn đó là sự hoạch định những bước nhảy vọt mang tính chiến lược tiếp theo trong tương lai.

Phê bình văn học hiện thực huyền ảo ở Việt Nam - những thành tựu

Cao trào đổi mới văn học ở Việt Nam khởi đi từ năm 1987, đã được tung ra với nhiều phát ngôn của các nhà phê bình, tuyên bố đi sâu vào nghiên cứu có tính chất học thuật, có giá trị khoa học cao, tìm tòi những hướng tiếp cận mới, nhằm đáp ứng được nhu cầu phát triển đa dạng của thực tiễn sáng tác và thành tựu nghệ thuật. Liên tục với các *chỉ thị số 82-CT/TW của Ban Bí thư về công tác tư tưởng, Chỉ thị 52-CT/TW của Ban Bí thư về Đổi mới và nâng cao chất lượng phê bình nghệ thuật (8.6.1989)*... đã mở cửa rộng, thông thoáng cho thực tiễn sáng tác và phê bình văn học Việt Nam phát triển. Ở thời điểm trước đổi mới, lực lượng phê bình còn mỏng, rời rạc và công tác phê bình còn yếu kém. Nhưng sau đổi mới, nhiều gương mặt tiêu biểu trên diễn đàn thông tin đại chúng được biết đến là những cây bút có tâm huyết, tài năng. Nhiều nhà phê bình một thời thành danh với kiểu tư duy cũ, thì nay đã kịp thời bút phá chuyển sang kiểu tư duy mới của thời hiện đại như Lại Nguyên Ân, Phương Lựu, Hoàng Ngọc Hiến... Với những cây bút bằng tinh thần tự học, hay được đào tạo chuyên sâu ở nước ngoài như Trần Đình Sử, Trương Đăng Dung... lại tiếp thu được các thành tựu trào lưu của thế giới, đưa về không khí mới trong tiếp cận, thổi tung những ván bụi tù đọng lâu ngày chưa được gột rửa, đem lại giá trị đích thực đúng như tên gọi của nó là phê bình văn học như Chu Văn Sơn, Phạm Xuân Nguyên, Văn Giá, Đoàn Ánh Dương, Trần Thiện Khanh, Phan Tuấn Anh, Đỗ Lai Thúy, Lê Huy Bắc, Hồ Thế Hà, Huỳnh Như Phương... Đó là những lực lượng nòng cốt, tiêu biểu cho đội ngũ lý luận và phê bình ở nước ta hiện nay.

Trong những năm qua, nhờ vào hoạt động phê bình nhiều tác phẩm thuộc về chủ nghĩa hiện thực huyền ảo đã được dịch và xuất bản thuộc về các tác giả lừng danh như Mạc Ngôn, Márquez, Murakami, Kafka, Márquez, Miguel Asturias, Italo Calvino, Jorge Luis Borges... Hàng loạt tác phẩm khi đưa ra thị trường đã dành nhiều sự quan tâm của độc giả, trở thành những tác phẩm bán chạy nhất thị trường hiện nay. Ngay trong chương trình đào tạo cho các bậc cử nhân, hay những bậc cao hơn đều chú tâm đưa trào lưu chủ nghĩa hiện thực huyền ảo vào giảng dạy, làm đối tượng để các sinh viên, học viên nghiên cứu. Nhiều đề tài, luận văn, luận án đã được chú trọng nghiên cứu về trào lưu này góp phần xây dựng nền tảng lý thuyết vững chắc, cũng như cung cấp những hiểu biết có căn cứ, cơ sở khoa học thích đáng. Dù vẫn đang trong quá trình tiếp tục hoàn thiện, nhưng trong cái nhìn chung, phần nào phê bình văn học đã không ngừng khắc phục những thiếu sót trong quá trình tiếp nhận, đồng thời cung cấp nhiều thông tin phong phú về chủ nghĩa hiện thực huyền ảo. Áp dụng thành công lý thuyết này vào Việt Nam là đưa cái huyền ảo xâm nhập vào trong tác phẩm. Huyền ảo không còn là một đứt gãy hiện thực, mà là một sự kiện bình thường, cách nhìn nhận hiện thực khác đi so với mô hình phản ánh của chủ nghĩa hiện thực truyền thống. Giúp người đọc phân biệt rõ các khái niệm huyền ảo, kì ảo, huyền ảo nhằm tránh việc lẫn lộn, chồng chéo khái niệm. Những vấn đề mới lạ từ chính lý thuyết như một ánh nắng chói chang, mở cửa thu hút sự quan tâm của hàng loạt nhà phê bình, tạo nên một trào lưu, một đề tài hấp dẫn vừa mới, vừa lạ cho giới nghiên cứu. Thông qua việc tiếp thu lý thuyết mới đòi hỏi cách tiếp cận, thói quen đọc và một thị hiếu thẩm mỹ riêng từ phía bạn đọc.

Lý thuyết hiện thực huyền ảo nó không chỉ là sự cấu thành riêng lẻ, độc lập mà nó còn là sự vận dụng của lý thuyết hậu hiện đại, cho nên người tiếp nhận cần một cách thái

độ riêng với việc tiếp xúc hệ hình lý thuyết này. Trước đây, lý thuyết hiện thực huyền ảo, hậu hiện đại, nữ quyền luận... vẫn tạo nhiều khoảng cách cho người đọc. Nhưng với sự nỗ lực, đóng góp của các nhà phê bình, lý thuyết mới mẻ này đã trở thành những từ khóa gần gũi hơn với các thế hệ nghiên cứu mới hiện nay. Rõ ràng, chúng kích thích khả năng sáng tạo, trở nên hấp dẫn hơn trong mắt bạn đọc, chúng phản tỉnh nảy sinh bác bỏ những định kiến, chân lý cố hữu, vĩnh hằng, tạo ra một bước nhảy vọt mới về văn hóa, hay là những bước chuyển hệ hình văn học trong thời hậu hiện đại. Tiếp bước với những cuộc phiêu lưu mới, chủ nghĩa hiện thực huyền ảo ngày càng khẳng định vị thế và vai trò của chúng trong cái nhìn của người tiếp nhận. Đoàn Ánh Dương cho rằng: “Việc giới thiệu và thực hành phê bình văn học nói riêng và khoa học xã hội nhân văn nói chung đã có những bước tiến vượt bậc” [tr. 8].

Trong tiến trình tiếp nhận, ứng dụng lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo vào Việt Nam, không thể bỏ qua các trang web, các blog cá nhân... về văn học đã tạo điều kiện cho các nhà phê bình đưa lý thuyết văn học hiện thực huyền ảo ngày càng thâm nhập sâu hơn vào đời sống văn học nước nhà, với sự phát triển nhanh chóng của công nghệ thông tin các nhà phê bình tiếp tục góp phần tích cực cho việc phổ biến lý thuyết hiện thực huyền ảo, nhanh chóng, kịp thời mang đến những thông tin mới mẻ cho bạn đọc. Chúng ta không hề thổi phồng vai trò của chủ nghĩa hiện thực huyền ảo tại Việt Nam nói riêng và thế giới nói chung. Nhưng phải thừa nhận những tác động khách quan của nó đối với sự vận động của văn học thời gian qua. Thành quả không hiển nhiên tự có. Sự nỗ lực của các nhà phê bình, nghiên cứu trong suốt chặng đường dài để tạo ra những nhịp cầu mới, những giá trị mới đáng để ghi nhận. Dẫu, còn nhiều câu hỏi chưa có câu trả lời, giải đáp thích đáng, những giá trị chưa thể mạnh dạn công nhận tốt hơn trước, những

chắc chắn những gì đã làm được là hợp lý hơn hẳn.

Phê bình văn học hiện thực huyền ảo tại Việt Nam – những giới hạn

Bất kỳ thời đại nào, giai đoạn nào của phê bình văn học vẫn luôn luôn đồng hành, tồn tại, phát triển cùng thực tiễn sáng tạo văn học. Khi con người còn có nhu cầu sáng tạo, thì còn nhu cầu thưởng thức và phê bình. Trên thế giới hiện nay, phê bình văn học vẫn đang là một chuyên ngành có sự phát triển mạnh mẽ và đạt nhiều thành tựu. Không nằm ngoài xu thế đó, phê bình nước ta đã và đang cùng chung nhịp bước với chuyển động của văn học hiện đại trên tinh thần kế thừa, chủ động hội nhập và sáng tạo. Sự tồn tại, phát triển của các hiện tượng văn học, của những mảng nghiên cứu luôn luôn có những quy luật riêng. Phê bình văn học cũng không là ngoại lệ. Bên cạnh những thành tựu đạt được, thì trong quá trình tiếp nhận lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo ở góc nhìn phê bình văn học Việt Nam vẫn có những hạn chế, những giới hạn cần được khắc phục.

Theo GS.TS Lê Huy Bắc trong một tham luận “Thực trạng tiếp nhận lý thuyết văn học phương Tây ở Việt Nam sau 1986”, đã nêu một số nguyên nhân đã làm cho khoa học văn học ở Việt Nam kém phát triển ở cả phương diện tiếp cận với trình độ của khoa học thế giới và nghiên cứu thực tiễn văn học nước nhà. Nhà nghiên cứu Lê Huy Bắc cho rằng “mọi lý thuyết phê bình văn học đều có giới hạn. Không có cái nào trong số đó là chìa khóa vạn năng để mở bất cứ cánh cửa văn chương” [tr.10]. Thật vậy, lý thuyết phê bình không thể một mình nó gánh gồng mọi trách nhiệm. Việc tiếp nhận lý thuyết hiện thực huyền ảo ở nước ta hầu như chưa có một chiến lược hay một kế hoạch lâu dài cả. Phần lớn đều bắt nguồn từ đam mê sáng tạo, tiếp nhận lý thuyết mới của vài cá nhân đơn lẻ, hoặc một số đua đòi chạy theo nhu cầu dẫn đến chất lượng trong một số tác phẩm phê bình quá thấp, chưa tương xứng với nhiệm vụ đã đề ra.

Tại Việt Nam, tương tự như lý luận văn học, phê bình văn học hiện thực huyền ảo đến nay vẫn chưa có một công trình phê bình chuyên nghiệp, hoặc vài bài phê bình thuộc về Lê Huy Bắc như chuyên luận *Chủ nghĩa hiện thực huyền ảo & Gabriel Garcí Márquez* (Nxb Giáo dục, 2009), Phan Tuấn Anh với công trình *Gabriel García Márquez và nỗi cô đơn huyền thoại...* vẫn còn là ít ỏi. Chính vì vậy, phê bình văn học hiện thực huyền ảo chưa thể tạo ra một hệ thống, nền tảng lý thuyết có độ sâu và rộng. Con đường tiếp nhận lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo vào Việt Nam hiện nay vẫn còn khá nhiều trở ngại, lý thuyết khi được tiếp nhận vào Việt Nam thì được diễn giải theo cách hiểu của cá nhân, suy diễn theo cách hiểu chủ quan nên những nội dung lý thuyết, trường phái nào vào ta đều theo cách “hiểu thế nào thì nói thế đó”, nên không xác định được là đúng hay sai, được hay chưa được... dẫn đến lý thuyết được tiếp nhận không được đầy đủ, sự hiểu chưa đến ngọn nguồn chân tơ kẽ tóc.

Nhiều nhà phê bình chưa hiểu được tác phẩm chủ nghĩa hiện thực huyền ảo là gì, như thế nào được công nhận là một tác phẩm thực sự thuộc về trào lưu chủ nghĩa hiện thực huyền ảo. Họ vẫn còn ỡm ờ, rối rắm trong vấn đề phân biệt tác phẩm thuộc về huyền ảo, kì ảo, huyền thoại. Như vậy, chủ nghĩa hiện thực huyền ảo khi đi vào Việt Nam để có thể vận dụng tốt trong thực tiễn sáng tạo văn học, đòi hỏi trước tiên nhà nghiên cứu phải có những nhận định đúng đắn, phê bình phải trên cơ sở nền tảng lý thuyết. Nhưng, nhà phê bình có năng lực thấp thì chắc chắn chủ nghĩa hiện thực huyền ảo trong quan niệm của bạn đọc sẽ có những lệch lạc. Hiện nay, số lượng nhà phê bình văn học hiện thực huyền ảo còn quá ít. Nhiều người cho rằng đây là mảng văn học khó. Vì thế, một số nhà phê bình tỏ vẻ ái ngại, từ chối nghiên cứu mảng văn học này, để tìm hướng đi dễ dàng hơn. Những công trình phê bình văn học hiện thực huyền ảo ít ỏi vẫn chưa được

đưa vào chương trình dành cho các bạn sinh viên. Ngược lại, những người theo hướng nghiên cứu này, phải tự tìm hiểu thông tin về lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo.

Đề phổ biến hơn nữa trào lưu chủ nghĩa hiện thực huyền ảo đến với bạn đọc Việt Nam, nhà nghiên cứu cần chú tâm đồng thời ở cả mảng phê bình hiện thực huyền ảo về lý thuyết, phê bình trào lưu và phê bình tác giả - tác phẩm. Bởi ở mỗi mảng vẫn còn những yếu kém, hạn chế. Chỉ khi phê bình lý thuyết lớn mạnh sẽ thúc đẩy trào lưu chủ nghĩa hiện thực huyền ảo lan tỏa, sâu rộng hơn đến với công chúng.

Hiện nay, chúng ta đã thấy rõ sự phân hóa vai trò của người đọc ngày càng sâu sắc trước các giá trị văn học. Sau đổi mới, người đọc đến với các sáng tác văn học nghệ thuật với một tầm nhìn lớn, khả năng lĩnh hội tác phẩm không chỉ dừng lại ở cách hiểu giản đơn, đặc biệt cách tiếp nhận đã thể hiện trình độ thâm thấu, am tường văn chương ở bậc cao hơn. Giai đoạn hậu hiện đại lấy người đọc làm trung tâm, từ đó lý thuyết phê bình sẽ trở nên uyển chuyển và đa dạng hơn từ những quan điểm khác nhau từ phía bạn đọc. Hơn nữa, mảng văn học hiện thực huyền ảo sử dụng thủ pháp nghệ thuật hậu hiện đại đã thu hút, tạo ra sự thách thức đối với tầm đón nhận của độc giả, đòi hỏi phê bình văn học phải có những góc nhìn hợp lý, khách quan trong đánh giá, nhận định.

Trong nghiên cứu và giới thiệu lý thuyết văn học hiện thực huyền ảo, nhiều nhà phê bình, chưa có thái độ nghiêm túc, còn hồ hững, quan niệm cái gì khó hiểu, lạ lẫm là không cần thiết, chưa kể đến cách làm hót ngọn trong giới thiệu, tiếp nhận. Nói về điều này, Trương Đăng Dung cho rằng: “Các nhà phê bình chân chính, tâm huyết là những người có khả năng “bắt bệnh” và làm hồi sinh nền văn học dân tộc. Sáng tác văn học là một “trò chơi” tinh thần thuần túy nhất của con người. Và phê bình văn học, với tính chất đặc thù của nó, cũng là một trò chơi thú vị không thể thiếu được”

[tr.17]. Các nhà phê bình văn học đích thực “không phải là những nhà quảng cáo và càng không phải là những công chức thừa hành nhiệm vụ giám sát các tác phẩm văn học một cách máy móc, chưa dám nói là vụ lợi. Họ phải là những nhà khoa học có trái tim nghệ sĩ, giàu tâm huyết” [tr.17]. Như vậy, nhà phê bình văn học hiện thực huyền ảo phải xuất phát từ sự yêu nghề, tâm huyết, góp phần mang lại những ứng dụng thực tiễn sáng tạo trong văn học.

Nhìn lại nhiều nước trên thế giới, ta thấy rằng nền phê bình văn học hiện đại Việt Nam nói chung, phê bình chủ nghĩa hiện thực huyền ảo nói riêng vẫn còn rất non trẻ. Nhiều khi chưa đủ sức để nâng tầm nền văn học trong nước. Vậy nên, hòa nhập sâu rộng vào tiến trình văn học của nhân loại, tiếp thu cởi mở thành tựu các khuynh hướng phê bình trên toàn thế giới là giải pháp đưa nền phê bình văn học của chúng ta sánh ngang tầm thời đại.

Phê bình văn học hiện thực huyền ảo ở Việt Nam – những khả thể

Phê bình văn học cũng giống như các ngành khoa học khác, nó không phải là công việc dễ dàng và không phải ai cũng có đủ năng lực để thông hiểu và diễn giải về một tác phẩm văn học. Họ phải là những người am hiểu văn học, nắm vững đặc trưng nghệ thuật của mỗi lý thuyết, trào lưu và có vốn kiến thức uyên thâm. Một tác phẩm phê bình văn học thực sự có giá trị và đi vào lòng khán giả khi nó hội tụ đủ các yếu tố sau: tinh tế, sắc sảo, đầy lý luận góc cạnh thuyết phục người đọc. Không như ta thường nói lý luận khô khan, cứng nhắc, phê bình cũng cần đến những yếu tố khác để giúp nó uyển chuyển hơn, thêm nhiều màu sắc, hấp dẫn, lôi cuốn bạn đọc hơn. Phê bình là một khoa học về tương lai của văn học. Nhiệm vụ của nó là phát hiện những giá trị nghệ thuật có khả năng tạo ra bước ngoặt, mở ra một giai đoạn phát triển mới của tiến trình văn học. Cho nên, phê bình chủ nghĩa hiện thực huyền ảo ở Việt Nam trên hành trình phát huy những giá trị sẵn có, lại tiếp tục khắc

phục, phát hiện những hạn chế, giải quyết nó để lý thuyết này bám chắc hơn nữa trên con đường tiến sâu vào địa hạt văn chương. Khi lịch sử văn học có thể nhìn về quá khứ, đi tìm trong đó mực thước của sự cân đo, thì phê bình văn học, cụ thể phê bình hiện thực huyền ảo phải đứng trên đỉnh cao mà lý thuyết này đạt được để lắng nghe nhịp đập trong mạch nổi, mạch chìm của dòng văn học này trước viễn cảnh tương lai, nếu thiếu đi khả năng tiên đoán, hình dung những khả thể của lý thuyết này, phê bình văn học hiện thực huyền ảo sẽ mất đi chỗ dựa để định giá các giá trị thẩm mỹ và khi ấy sẽ không tránh khỏi những giáo điều, nghi kỵ.

Hiện nay, văn học Việt Nam đang chuyển sang một giai đoạn mới. Khá nhiều quan niệm văn học đã khác quá xa so với các thời kì trước đó là tiền hiện đại, một số cảm kỵ đã được gỡ bỏ, văn học trẻ bấy giờ đã phát triển mạnh. Yêu cầu các cây bút phê bình cần có những chiến lược về lâu về dài giúp cho lý thuyết hiện thực huyền ảo không chỉ giữ nguyên được những hệ thống giá trị thẩm mỹ đã có được, mà còn mở rộng hơn nữa trong tương lai. Lý thuyết được sử dụng như một công cụ để tìm hiểu khám phá, diễn giải tác phẩm, nhưng nhờ việc vận dụng những thủ pháp mới, lạ, các phạm trù, phương pháp tiếp cận mới của hậu hiện đại mà chất lượng của các tác phẩm ngày càng được nâng tầm cao hơn so với trước đó. Đồng thời, những nhà phê bình hiện thực huyền ảo trong thời hậu hiện đại đã biết chắt lọc các tinh hoa của các lý thuyết khác tổng hợp lại, vận dụng tùy vào thiên hướng, năng lực tư duy cũng như tùy vào đối tượng nghiên cứu. Kinh nghiệm đọc, phân tích phê bình hiện nay không chỉ dừng lại chủ nghĩa hiện thực, với việc mạnh dạn, táo bạo chấp nhận các đặc trưng của văn học hậu hiện đại như tính nhục thể, việc đả phá các đại tự sự, giải thiêng thần tượng, hay giễu nhại... sẽ giúp cho những kiệt tác của chủ nghĩa hiện thực huyền ảo nay trở nên quen thuộc hơn nữa với công chúng. Rõ ràng những kinh

nghiệm thẩm mỹ ngày càng được nâng cao, bắt kịp với trình độ và thị hiếu của thế giới, vì thế trong tương lai chủ nghĩa hiện thực huyền ảo sẽ thu hẹp lại khoảng cách gián đoạn trong việc tiếp nhận và phổ biến nó trong đời sống văn học.

Có thể xem khởi đầu từ quá trình đổi mới với hàng loạt những nhà phê bình, đem công sức giới thiệu lý thuyết, trào lưu, tác phẩm và tác giả đến với những người cầm bút. Đáp lại điều đó, nhiều nhà văn Việt Nam đã thành công khi xây dựng tác phẩm của mình theo khuynh hướng hiện thực huyền ảo như Bảo Ninh, Nguyễn Bình Phương, Võ Thị Hào, Hồ Anh Thái, Nguyễn Xuân Khánh, Uông Triều, Đặng Thân... Họ đã chuyển sang lối viết mới, mang lại những cách tân táo bạo. Nhận thấy rõ, một trong những cách tân lớn của tiểu thuyết Việt Nam (hậu hiện đại) đó là đưa yếu tố huyền ảo xâm nhập vào trong tác phẩm như một thủ pháp, một phạm trù tư tưởng và là không gian, thời gian của truyện. Có lẽ bởi vậy, ta đã nhận ra dấu ấn của chủ nghĩa hiện thực huyền ảo của Nguyễn Huy Thiệp qua các tác phẩm như *Trái tim hổ*, *Con thú lớn nhất*... chính tác giả đã giải thích: “sự kết hợp giữa hiện thực và huyền thoại cũng là nét mới trong cách dựng truyện của anh” [tr.20]. Dấu ấn của chủ nghĩa hiện thực huyền ảo đã xuất hiện. Quan sát, ta nhận thấy rằng thông qua yếu tố huyền ảo, người đọc nhận thấy những ẩn ức, những chấn thương tinh thần và cả những điếm báo thế giới con người trong tương lai.

Dựa vào hoạt động phê bình của các nhà nghiên cứu sẽ có nhiều tác phẩm mới được ra đời dựa trên sự gợi ý và niềm cảm hứng đến từ lý thuyết hấp dẫn này. Bởi trên nền tảng cơ sở lý thuyết vững chắc, nhiều tác phẩm để đời cho nhân loại, nhiều công trình nghiên cứu, lí giải, tranh luận, đối thoại sẽ giúp trả lời những câu hỏi còn thắc mắc, vướng víu đối với lý thuyết hiện thực huyền ảo. Một số người cho rằng đó là thứ văn chương không có thật, hão huyền. Tuy nhiên, xét ở hiện tại và nhìn về tương lai

chủ nghĩa hiện thực huyền ảo đã chứng minh, bản thân nó là có thật, sự kiện là có thật và nó hoàn toàn là hướng đi đúng trên bước đường hội nhập thế giới hiện nay. Tiếp cận tác phẩm từ người đọc, phê bình văn học Việt Nam hiện nay có khá nhiều thay đổi. Với việc trao quyền cho người đọc, nhấn mạnh vai trò của người tiếp nhận, tôn trọng sự diễn giải của cá nhân, phê bình chủ nghĩa hiện thực huyền ảo ở Việt Nam đã có điều kiện mở rộng hơn về tính chất và cấp độ. Trước đổi mới, nghiên cứu, phê bình vận hành theo nguyên tắc thu hẹp và thắt chặt. Sau đổi mới, phê bình vận hành chủ đạo theo nguyên tắc nói lỏng và mở rộng, tạo cơ hội cho việc du hành lý thuyết văn học phương Tây vào Việt Nam, trong đó có việc tiếp nhận lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo. Người đọc chân chính, họ không còn quan tâm đến những cuốn truyện mang tính thương mại hóa, nhạt nhẽo đang thống trị thị trường văn học, mà ngược lại họ đang tìm kiếm những tác phẩm mang giá trị tinh thần, cuốn *Trăm năm cô đơn* của Márquez hay những kiệt tác của Kafka, Murakami, Mạc Ngôn, G.Grass vẫn mãi mãi mê hoặc độc giả với những giá trị bất diệt, bởi nó đã chạm tới nội tâm và tìm đến sự đồng cảm của độc giả bằng những giá trị riêng tư là vì thế.

KẾT LUẬN

Quá trình học hỏi, tìm hiểu một lý thuyết văn học từ bên ngoài, xét cho đến tận cùng đều nhằm mục đích thúc đẩy văn học trong nước phát triển theo hướng hiện đại hóa. Theo lộ trình ấy, thì phê bình văn học sẽ thực hiện việc thử thách tính khả dụng của việc tiếp nhận lý thuyết chủ nghĩa hiện thực huyền ảo vào đời sống nghiên cứu và sáng tác của văn học nước nhà. Lý thuyết hiện thực huyền ảo đã được các nhà phê bình văn học Việt Nam quan tâm một cách thỏa đáng, nhiều công trình nghiên cứu thể hiện sự chuyên sâu khám phá về mặt lý thuyết cũng như thành quả sáng tạo thể hiện thông qua các tác phẩm nổi bật, nhiều vấn đề lý thuyết được đem ra tranh luận,

đổi thoại góp phần thể hiện tiếng nói chung trong việc chọn lọc xây dựng tiếp thu lý thuyết mới.

Thông qua các cây bút phê bình nổi trội như: Lê Huy Bắc, Phan Tuấn Anh, Nguyễn Trung Đức, Đào Tuấn Ảnh... đã làm rõ những đặc trưng thẩm mỹ, thủ pháp nghệ thuật hiện thực huyền ảo nói riêng và văn học hậu hiện đại nói chung. Đặc biệt, các nhà phê bình chú tâm nhiều đến những nhà văn tiêu biểu cho trào lưu này như chủ nghĩa hiện thực huyền ảo gắn liền với tên tuổi của Márquez, làm rõ các đặc trưng yếu tố huyền ảo, nghệ thuật kể chuyện, cốt truyện... thông qua các tác phẩm nổi tiếng thế giới như Trăm năm cô đơn, Biên niên

ký chim vặn dây cốt, Cái trống thiếc, Hóa thân,...

Tương tự như các lý thuyết khác, phê bình văn học hiện thực huyền ảo ở Việt Nam vẫn chưa vượt qua những giới hạn cũ, nhưng rõ ràng nó đã và đang chuyển động theo hướng thay đổi hệ hình, hướng đến một nền phê bình thực hiện đúng chức năng của chính nó, không chỉ giúp cho bạn đọc thưởng thức mà còn khám phá các giá trị văn hóa tinh thần chứa đựng trong mỗi tác phẩm, mang đến cho người tiếp nhận không chỉ là tri thức mà còn cả sự sáng tạo, đúng như bản chất của phê bình vừa là khoa học vừa là nghệ thuật.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- LÊ HUY BẮC (2015), “Thực trạng tiếp nhận lý thuyết văn học phương Tây ở Việt Nam sau 1986”, Nguồn: *vannghequandoi.com.vn*, truy cập ngày 31/07/2015, tr.10.
- ĐOÀN ANH DƯƠNG (2014), “Sự du hành lý thuyết: (Tiếp nhận) lý thuyết phương Tây hiện đại ở Việt Nam đương đại”, Tạp chí *Nghiên cứu văn học*, số 7, tr.8.
- TRƯƠNG ĐĂNG DUNG (2004), “Những giới hạn của Phê bình văn học”, Tạp chí *Nghiên cứu văn học*, số 7, tr.17.
- PHẠM QUANG TRUNG (2011), “Cùng khám phá văn chương Mỹ Latin”, Nguồn: *pdtrung.com*, truy cập ngày 05/06/2011, tr.20.